

УДК 37.09

Шахрай Людмила, магістрант педагогічного факультету; науковий керівник – к. пед. н., доцент Красовська О. О. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗНАННЯ У ЗМІСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** У статті досліджено проблему формування змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти та основні вимоги до формування художньо-педагогічних знань з навчальних дисциплін «Образотворче мистецтво з методикою викладання у початковій школі», «Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво», «Методика викладання освітньої галузі «Мистецтво».*

***Ключові слова:** зміст освіти, знання, компетентності, мистецька освіта, професійна підготовка.*

***Аннотация.** В статье изучено проблему формирования содержания профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы в отрасли художественного образования и основные требования к формированию художественно-педагогических знаний из учебных дисциплин «Изобразительное искусство с методикой преподавания в начальной школе», «Методика преподавания интегрированного курса «Искусство», «Методика преподавания образовательной отрасли «Искусство».*

***Ключевые слова:** содержание образования, знания, компетентности, художественное образование, профессиональная подготовка.*

***Annotation.** In the article the problem of maintenance forming of future teachers of initial school professional training in the field of artistic education and the basic requirements to forming of artistically-pedagogical knowledge at educational disciplines the "Fine art with methodology of teaching at initial school", "Methodology of teaching of the integrated course "Art", "Methodology of teaching of educational the field "Art" are drawn.*

***Keywords:** maintenance of education, knowledge, competence, artistic education, professional training.*

Вища освіта в Україні постала перед проблемою необхідності оновлення та модернізації, відповідальності за інтелектуальний, духовний та економічний розвиток суспільства. Важливим завданням сучасної вищої

освіти є формування майбутніх фахівців, які володіють відповідними знаннями і компетентностями в різних галузях життя, спроможних діяти в умовах стрімкого науково-технологічного розвитку суспільства. Вища школа покликана формувати творчу особистість, здатну розвивати свою професійну діяльність, розширювати власний досвід, створювати нові знання і цінності.

Зміст освіти має бути осучаснений таким чином, щоб випускники могли швидко адаптуватися в самостійному житті, цілеспрямовано використовувати свій потенціал для самореалізації як у професійному і особистому плані, так і у інтересах суспільства, держави. В українському педагогічному словнику зміст освіти визначено як систему наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних вмій і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання.

Навчальний процес у вищій школі, спрямований на реалізацію змісту освіти на певному освітньо-кваліфікаційному рівні під час підготовки фахівців та організації їх професійного вдосконалення. Під час організації навчально-виховного процесу вищій навчальний заклад керується державними стандартами, затвердженими Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, які відображають зміст навчання у вищій школі відповідно до напрямів і спеціальностей. Фахова підготовка передбачає набуття студентами теоретичних знань з основ наук відповідної спеціальності та спеціалізації і вироблення практичних умій та навичок, необхідних для здійснення професійної діяльності, тобто формування широкого кола компетентностей.

У професійно-педагогічній освіті перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку розглядається в двох аспектах. По-перше, відбувається модернізація змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття студентами компетентностей. По-друге, постає потреба навчити майбутніх учителів формувати в учнів ключові та предметні компетентності.

Дослідники вітчизняної професійної початкової освіти (В. Бондар, Н. Бібік, Т. Байбара, М. Вашуленко, О. Савченко, Л. Хомич, І. Шапошникова) визначають такі сутнісні характеристики професійної компетентності вчителя початкових класів, як: поглиблене знання предмета; постійне оновлення знань для успішного вирішення професійних завдань; наявність змістового, процесуального та особистісного компонентів.

Розв'язання проблеми якості освіти передбачає достатньо радикальну зміну змісту Державних освітніх стандартів підготовки майбутніх учителів

початкових класів. Проблема стандартів у вищій освіті за останні роки все частіше досліджується з соціально-педагогічної, філософської точок зору і набуває дедалі більшої актуальності, адже вимагає дотримання таких вимог: збереження і примноження національних освітніх традицій; підпорядкування суспільним, економічним, політичним законам сьогодення в контексті розвитку світових освітніх систем; здатність або спроба забезпечувати рух на випередження, інноваційність [1, с.7].

Значення фахової компетентності майбутнього вчителя як передумови його майбутнього професіоналізму підкреслюється в педагогічних працях Г. Фешиної, Г. Петрової, І. Зязюна, Л. Хомич, О. Рудницької, Л. Масол, О. Отич, О. Шевнюк. Особливості професійної та педагогічної освіти вивчаються В. Бехом, О. Бідою, Г. Васяновичем, О. Дубасенюк, М. Євтухом, І. Зязюном, С. Лісовою, Н. Ничкало, А. Нісімчуком, Л. Онищук, Г. Яворською. Дослідження змісту, методів та засобів професійної підготовки всебічно вивчено А. Алексюком, В. Бондарем, О. Горською, А. Капською, М. Шкілем, О. Ярошенко.

Мета даної статті – дослідити особливості формування художньо-педагогічних знань у системі підготовки вчителя початкової школи.

Формування професійної компетентності закладено в змісті освітньо-професійної програми спеціальності «Початкова освіта» - складової галузевого стандарту вищої освіти. Цей процес включає оволодіння: змістовим і процесуальним компонентами педагогічної діяльності, знаннями логіки навчальних дисциплін; уміннями оперувати категоріями діалектики та основними поняттями, які утворюють концептуальний каркас педагогічної науки, перетворювати педагогічні теорії в метод пізнавальної діяльності; навички самоосвіти та підвищення рівня кваліфікації, ділового, міжособистісного та педагогічного спілкування.

Знання – це важлива складова професійної компетентності майбутнього фахівця. В галузевому стандарті вищої освіти України визначається: «Знання – результат процесу пізнання діяльності, її перевірене суспільною практикою і логічно упорядковане відображення у свідомості людини. Знання – категорія, яка відбиває зв'язок між пізнавальною і практичною діяльністю людини. Знання виявляються в системі понять, суджень, уявлень та образів, орієнтовних основ діяльності тощо, яка має певний обсяг і якість. Знання можливо ідентифікувати тільки, коли вони проявляються у вигляді вмінь виконувати відповідні розумові або фізичні дії» [2, с. 6].

За С. Гончаренком, знання – це особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності. Виражаються знання у поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях. Знання виступають

складовою світоглядом людини, значною мірою визначають її ставлення до дійсності, моральні погляди і переконання, вольові риси особистості, характер. Вони є одним з джерел нахилів і інтересів людини, необхідною умовою розвитку здібностей, обдарувань [3, с. 137].

Художньо-педагогічні знання складають основу мистецької освітньої компетентності майбутніх учителів початкової школи. Дане дослідження має на меті визначити обсяг художньо-педагогічних знань, що входять до змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; визначити зміст навчального матеріалу професійно-орієнтованих дисциплін художньо-педагогічного спрямування.

Фахова підготовка педагогів початкової школи потребує всебічної, культурної та мистецької освіченості особистості майбутнього вчителя, формування професійно значущих знань та умінь, здатності до новаторства, творчості та самореалізації. Мистецька освіта містить потужний потенціал для навчання, виховання і розвитку професійної майстерності майбутнього педагога початкової школи і є компонентом змісту його фахової підготовки.

На основі аналізу науково-методичних праць С. Коновець, Л. Масол, О. Отич, Г. Падалки, О. Рудницької, Л. Хомич визначаємо, що мистецька освіта – це освітня галузь, спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та удосконалення власної почуттєвої культури.

Таким чином, мистецька освіта тісно пов'язана з поняттями «культура», «мистецтво», «освіта». Специфіку мистецької освіти, розглядаючи проблеми системи освіти, відзначає В. Луговий. Він вказує: «Якщо під освітою... слід розуміти процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, ... тоді одразу виявляється обмеженість такого поняття для опису, наприклад, художньої (музичної, образотворчої, акторської і т.д.) освіти, де знання та уміння з навичками важливі і необхідні, але недостатні. Більше того, знання тут не головні, а допоміжні, в основі ж не пізнання, а творення, продукування й освоєння художніх образів, тобто художня творчість» [4, с.156].

Мета професійної підготовки студентів педагогічних факультетів у галузі мистецької освіти полягає у формуванні професійної готовності майбутніх фахівців до здійснення процесу художньо-естетичного виховання молодших школярів, формуванні особистісних і суспільно значущих світоглядних якостей вчителів початкової школи, індивідуального визначення в світі мистецьких цінностей, а також активізації процесів професійного вдосконалення, відкритості до новаторства на шляху мистецької самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення особистості.

Зміст професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у галузі мистецької освіти найбільш повно відображається та реалізується в навчальній документації, розробка якої має здійснюватися відповідно до дидактичних принципів, які визначають відбір навчальної інформації, її структуру, зміст, взаємозв'язки між елементами під час створення навчальних планів, програм, підручників, навчально-методичних посібників. Це зумовлює визначення нових підходів до змістовно-структурних та організаційно-дидактичних основ професійної підготовки фахівців початкової освіти, спрямованих на розвиток творчої особистості вчителя, формування його цінностей, культури діяльності, художньо-педагогічного мислення.

На сучасному етапі реальний зміст галузевого стандарту - це дуже детальний, регламентований за видами і часом занять виклад того, чого повинен навчатися фахівець початкової освіти. Зміст художньо-педагогічних дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів спрямований на формування здатності майбутніх педагогів забезпечувати навчання молодших школярів «Образотворчого мистецтва», «Музики», «Мистецтва» психолого-педагогічно та методично ґрамотно, але у запланованих навчальних ситуаціях.

Аналіз змісту і вимог до професійно значущих знань художньо-педагогічного спрямування освітньо-професійної програми підготовки фахівців у галузі початкової освіти дозволяє виділити конкретно-предметні знання, психологічні, педагогічні, практико-методичні, знання професійного спрямування [2, с. 59].

З метою опанування методики викладання навчальної дисципліни «Образотворче мистецтво» у початковій школі майбутні педагоги повинні опанувати системою знань, умінь викладених в освітньо-професійній програмі, а саме: змістом і завданнями курсу «Методика викладання образотворчого мистецтва»; змістом державного стандарту освітньої галузі «Мистецтво»; змістом програми «Образотворче мистецтво» як основи побудови навчального процесу у початковій школі; теорією та історією методики образотворчого мистецтва; видами і жанрами образотворчого мистецтва, його засобами виразності; психологічними особливостями сприймання та оцінювання дійсності та творів мистецтва молодшими школярами; навчально-методичним забезпеченням занять образотворчого мистецтва; особливостями підготовки, організації та здійснення навчання учнів образотворчого мистецтва; основами кольорознавства; передачею форми, простору та об'єму на площині; основними законами, правилами та прийомами композиції; різноманітними художніми техніками та прийомами виконання образотворчих завдань; формами і методами роботи вчителя на уроках образотворчого мистецтва.

Викладачі вищих навчальних закладів, добираючи діагностичні завдання, які передбачають вивчення рівня сформованості компетентності майбутнього вчителя з методики викладання освітньої галузі «Мистецтво» в початковій школі, мають враховувати, що оновлення змісту мистецької підготовки на засадах компетентнісного підходу спрямовується на чітке структурування вимог до навчальних досягнень студентів (наприклад: знає, усвідомлює, визначає, розуміє, застосовує, володіє). Якість художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи визначається сукупністю показників, які характеризують різні аспекти навчальної діяльності освітньої установи: зміст освіти, форми й методи навчання, матеріально-технічна база, кадровий склад, тощо, та забезпечують розвиток компетентностей тих, хто навчається.

1. Бондар В. І. Підготовка вчителя початкової школи в умовах запровадження Болонської конвенції: матеріали Міжнародної наук.-метод. конф. / В. І. Бондар, Л. Л. Макаренко, М. С. Севастюк, О. П. Симоненко. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – С. 7–16.
2. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання» / За заг. ред. В.І. Бондаря. –К., 2006. –180 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. –К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Луговий В. І. Управління освітою: Навчальний посібник / В. І. Луговий –К. : Видавництво УАДУ, 1977. – 302 с.
5. Масол Л. Підготовка вчителів до поліхудожнього виховання учнів / Л. Масол // Мистецтво і освіта. – 2009. – №2. – С. 4–7.
6. Митник О. Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи / О. Митник // Початкова школа. – 2008. – № 7. – С. 35–37.
7. Отич О. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання: навч.-метод. посіб. / О. Отич. – Полтава : Інтерграфіка, 2005. – 200 с.
8. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. –К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
9. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
10. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. –360 с.
11. Савченко О. Наукові проблеми стандартизації змісту освіти в основній і старшій школі / О. Савченко // Освіта країни. – 2003. – № 30. – С. 4–5.